

Među javom i med snom

Pjesma Među javom i med snom, nastala je 1863. godine; u njoj je Laza Kostic, na poetski način definisao i promislio poeziji kao narocito stanje duha, pokazavši u slikama da je ona proizvod sna i jave, svjesnog i podsvjesnog, halucinantnog i logicnog. Pjesma pocinje strofom:

Srce moje samohrano,
ko te dozva u moj dom?
neumorna pletisanko,
što pletivo pleteš tanko
među javom i med snom.

Iz stihova se vidi da se pjesnik neposredno obraća svom srcu (koristi apostrofu kao stilski postupak). Upitice: Srce moje samohrano, / ko te dozva u moj dom?- kao da je to neko izvan njega, neko drugi ali njemu blizak i drag. Sta srce u pjesmi oznacava? Ova rijec izgubila je svoje pravo znacenje, anatomsku vrijednost i poprimila drugo znacenje: postala je metafora za nevidljivi i neuhvatljivi dio pjesnikovog JA; onaj dio koji je apstraktan, sa kojim dolazi nadahnuce i sve sto je emotivno. Srce je u tom smislu srediste psihickog zivota, covjekove duse jer u narodu se kaze: srce me boli, srce mi pati, voli svim svojim srcem, srce si mi ranila... Pjesnik je srce nazvao samohranim. Zasto samohrano? Samohran je onaj koji je sam, bez igdje ikoga, prepusten sam sebi. U konkretnom slucaju, ono je dio njega, ali se ponasa kao da je odvojeno i samostalno. Pjesnik ce ga nazavti "pletisankom". Primjecujemo da je rijec rijetka, slozena, sa znacenjem: onaj koji plete snove. U tome je neumorno, ne zna za klonica i predahe. A pletivo srca je tanko, neuhvatljivo u svojoj profinjenosti jer djeluje paucinasto i kao takvo je neobjasnjivo. Ono nije proizvod ni potpune noci ni pravog dana, odnosno ni ciste jave ni sasvim nejasnog sna. To pletivo nastaje u prostoru koji je "među javom i med snom". Ovom prvom strofom pjesnik je najavio pjesnicki problem: pletivo-pletjenje-medju javom i med snom. U narednoj strofi on ga dalje razvija i produbljuje:

Srce moje, srce ludo,
sta ti misliš s pletivom?
k'o pletilja ona stara,
dan što plete, noc opara,
medju javom i med snom.

Odmah se zapaza da srce nije vise oznaceno kao samohrano; ono je sada ludo jer je nestasno, neposlusno i samovoljno, jer radi nesto sto je tesko i nemoguće. Pjesnik kao da se cudi tvrdoglavosti, ne moze da ju razumije. I zato su njegova uznemirenost i stepen -uzbudjenja veci- doslo je do cijepanja u njemu : njegovo JA se podijelilo na onaj razumski dio, koji sve promislja, shvata i kontrolise i na onaj drugi dio koji cinii nesvjesno, neshvatljivo sto izmice kontroli i nasem potpunom razumijevanju, a sto u stvaralackom poslu ima vrlo vaznu ulogu. Pjesniku srce nalici na staru pletilju koja stalno radi ali koja nije zadovoljna svojim ucinkom i zato ono sto danju isplete nocu para i obrnuto. Ocevidno, ona tezi savrsenstvu koje se nikada ne moze postici. Ova slika, medjutim pokazuje nesto drugo: ako je dan simbolika za ono sto je racionalno i svjesno, a noc za podsvjesno onda izmedju njih postoji jedan vid suprotnosti, ali istalno preliivanje jednog u drugo, narocito kad je rijec o nastajnju umjetnickog djela, pa samim tim i

pjesme. Stvaranje djela je upravo pletenje i paranje, ono uključuje svjesno i nesvjesno, intuitivno, što je doslo bez prethodnog razmišljanja. To je razlog što su pjesnička djela tesko razumljiva is to se na kraju nikad ne mogu docitati. Pjesnik bi zelio da ostvari uvid u sve to i da sazna sta se sve desava u procesu stvaranja i nastajanja pjesme, da sagleda sta je u svemu tome razumsko svjesno a sta nije, medutim- u tome ne uspijeva. Sve ostaje jedna velika zagonetka jer sve se desava na nekoj granici- medu javom i med snom.

Treca strofa glasi

Srce moje, srce kivno,
ubio te zivi grom!
što se ne daš meni zivu
razabrati u pletivu
medju javom i med snom!

U pocetku ove strofe, koja je i kraj pjesme- srce vise nije ni samohrano ni ludo, ono je sada- kivno. Uzvicnik koji je nakraju drugog stika pokazuje da nema smirenosti u glasu subjekta, te da je subjekat ocito ljut i da nepomirljivost izmedu srca i njega presla u sukob. Tu nepomirljivost pokazuje stih: ubio te zivi grom! Ova kletva je povecala emocionalnost u pjesmi. Postavlja ase pitanje zasto je srce kivno i cemu kletva. Zato sto stavlja pjesnika na muke: ono se ponasa inadzijski, plete, stvara pletivo a pjesnik ne moze da odgonetne kako ono nastaje, niti da objasni sta je u njemu java a sta je san.

Prirodu stvaranja i nastajanja pjesme Kostic je opjevao u ovom djelu, to se moze predstaviti ovako: Prema tome, pjesma Među javom i med snom pokazuje da je obracanje pjesnickog subjekta srcu u stvari jedan vid uspostavljanja dijaloga sa samim sobom, sa svopjom pjesnickom prirodom. Laza Kostic govori o ovom u svom eseju O pjesnickom zanosu u kome kaze: To nije ni java ni san to nije ni svest ni zanos, to je neki suton uoci zanosa, kad svesna java prelazi u pesnicki zanos...kad ga prode zanos, pesnik zapise zapisnik o onome sto se dogodilo. To je pesma.

Santa Maria della Salute – analiza

To je najljepša ljubavna pjesma-elegicna pjesma Laze Kostica, nastala 1909. godine. Nosio ju je u sebi punih cetnaest godina. U njoj se susrecemo sa motivom mrtve drage. Da bi pjesma bila, bolje shvacena potrebno je podesiti na intimnu dramu pjesnika koja je prethodila nastanku pjesme. Kada je Laza imao pedeset godina, upoznao je devetnaestogodisnju djevojku Lenku Dundjerski, kcerku svog dobrog i bogatog prijatelja Laze Dundjerskog. Iako nisu bili bliski po godinama rodila se obostrana ljubav. Lenka D. je bila ocinjena slavnim pjesnikom a on njenom mladoscju i ljepotom. Medjutim shvatajuci da je razlika u godimama suvise velika i da je takva ljubav prosto nemoguca Laza bjezi u manastir Krusevdol, gdje ce ostati nekoliko godina. Na prijedlog njenog oca zeni se bogatom udovicom iz Sombora, koju nikad nije volio, te iste 1895. godine umire Lenka a on sa zenom odlazi u Veneciju gdje izmedju ostalog posjecuje crkvu Gospe od Spasa (Santa Maria della Salute). Upravo od trenutka Lenkine smrti i susreta sa

grandioznom ljepotom crkve Laza Kostic ce u sebi nositi ovu pjesmu, sve dok nije dobila puni sjaj, i postala oprostajna pjesma, jedna od najljepjih u srpskoj poeziji. A da je to tako potvrđuje i njegov licni dnevnik u kome je zapisao: "Znate, za mene L. nije sasvim mrtva...ona dolazi da me vidi u snu. Ali kad mi se javi Ona, to nije san kao drugi. To bas ona bude tu. Ona udesi san. Ona udje u moju pamet, moju dusu za minut jedan, i izidje iz nje sa snom.

Pjesma pocinje obraćanjem pjesnika Gospi od Spasa u čije ime je podignut hram. Bogorodica je svetost. Ona je "majka svijeta", balzena i vrelo milosti. Ushicen ljepotom hrama on trazi oprost za sve svoje grijeh. Njegov grijeh je dvostruki; napisao je 1879.godine pjesmu Duzde se zeni, u kojoj govori o zidanju istog hrama i zali za posijecernim dalmatinskim borovima koji se u njega ugradjuju. i kao drugo, sest godina ranije, 1872., pisao je negativno o Bogorodici i madonizmu u katolickoj vjeri. U hramu pred kojim se nasao, Laza je vidio sveti znak i vertikalnu preko koje se uspostavlja veza zemaljskog sa bozanskim, nebeskim, i duhovnim.

Poslije ovakvog uvodnog pristupa pjesnickoj temi, pjesnik pravi zaokret i pocinje da ispovjeda sebe, svoju pjesnicku intimu. Govori o svom stradanju, i ceznajma i nadama koje je gruba stvarnost sasvim ponistila. Medjutim, sve muke koje su ga zadesile, za sve sto je "dusi lomilo krilo", krivicu vidi u sebi, "sve je to sa ove glave, sa lude". Od ovog trenutka pjesnik u slikama, gradacijski, citaocu nudi slike svopjih patnji i promasenosti. Saznajemo da je sve pocelo sa iznenadnom pojavom malde zene, kada je zauvijek usla u njegov zivot. On ispisuje hvalospjev njoj i njenoj ljepoti, ona je vila, sa njom je dosla svjetlost, sa njom je sinula ona unutrasnja milina ali su dosle i muke, patnja. Zena lepota je ispunjenje svih njegovih ocekiivanja, vjecnost bi dao za trenutak njenog pogleda. Ona je zlatna vocka koja je sazrela kasno. U tome i jest problem, njena mladost i njegova starost nasli su se u vrijeme kada jedno iskljucuje drugo, u cemu je i razlog vise za njegovu patnju i dusevnu dramu.

U pjesniku dolazi do dvojstva: u njemu se sukobaljavaju razum i osjecanja. Razum ce na kraju nadvladati srce i pjesnik ce se povuci, a ona umire. (Utekoh od nje- a ona svisnu). Smrt voljenog bica dozivljava se kao opsta kataklizma.

Kada je pjesnik opjevao dramu bica i kad ju je podigao na nivo svjetskie kataklizme on se opet vraća slici hrama i asocijacijama koje ona budi u njemu. Pjesnik stoji pred hramom, pred likom Bogorodice i u tom trenutku shvata da je i njemu jos jedan hram. To je hram podignut na uspomenama, hram na "stubu secanja" na Lenku8 Dundjerski. Ova dva zhrama imaju nesto zajednicko a to je ljepota i divljenje. Preko hrama se dakle uspostavlja veza sa nebeskim, momenta kad pocinje priblizavanje jave i sna, da bi se nakon unutrasnjeg prosvjetljenja i duhovnog ozarenja bica, java preobrazila u san: hram Gospe od Spasa nestaje . Sada je san, prvi put, postao jaci od jave: Postoji samo ona , samo san i ona u tom snu. Javlja se u snu ali uvije iznenada, mimo njegovih zelja i uvijek drugacija:

Dodje mi u snu. Ne kad je zove
silnih mi zelja navreli roj,
ona mi dodje kad njojzi gove,
tajne su sile sluskinje njoj.
Navek su sa njom pojave nove,
zemnih milina nebeski kraj.

U ovim stihovima prepoznajemo onu pjesnikovu biljesku iz dnevnika sto dovoljkno govori o Lenki kao njegovoj trajnoj opsesiji. U tom snu i zanosu oni su kao muz i zena- culno se nije ugasilo, s tim sto je ona sad starija od njega (ne po godinama vec starija po smrti, vec po pripadanju nebu i duhovnosti). Oni imaju i djecu- pjesme su im djeca.

Posto ona pripada onostranom svijetu i odatle pristize u njegove snove, on u njenom javljanju vidi znak da joj se pridruzim, to se pjesnik ni malo ne plasi smrti, on je cak prizeljuje, tamo je raj u kome ona obitava “u raj, u raj u njen zagrljaj!”.

Kraj pjesme – cetnaesta strofa jos vise naglasav pomisao na taj onostrani svijet i susret s njom. U tom susretu on vec vidi neslucenu sreću i uskrsnuce ljubavi koja je toliko jaka i sveprozimajuca. Ljubav za divljenje i za vjecnost:

zadivicemo svetske kolute,
bogove silne, kamoli ljude,
zvezdama cemo pomerit' pute,
suncima zasut' seljanske stude,
da u sve kute zore zarude,
da od miline dusi polude,
Santa Maria della Salute.

Ova kraj sadrzi krupne kosmoske odrednice: svijet, raj, zvijezde, vaseljena, bogovi, sunca. Pjesnik je krenuo od zemaljske stvarnosti – od hrama Santa Maria della Salute da bi putem pjesnickog majstorstva to prosirio “ovlastima sna, zanosa i fantazije”. U ovoj posljednjoj strofi pjesnik je toliko glasan i raspjevan da se sve stropstava i sliva u jedno, bozansko i vjечно, kosmicko i neunistivo. Laza Kostic je svojom imaginacijom i izuzetnim senzibilitetom stvararao umeo da pveze mnoge krajnosti: ljudsko i bozansko, sveto i profano, dva principa: muski i zenski, zmaljsko i nebesno, trajno i prolazno, sreću i tugu.

U ovom pjesnickom djelu posebno mjesto ima refren Santra maria della salute- javlja se na kraju svake strofe: cetnaest puta. Njime se potencira pjesnicka tema kao izvor ljepote, univrezalne, sjevremenske. Santa Maria - hram, srediste je pjesme i povod za apologioju zene, ljepote iljubavi. Ovaj italijanski naziv djeluje i priojatno na sluh – zvucno je bogat i pjevljiv. Javlja se kao tajna rijec kojom se nesto zakljucava, nesto brani i pomocu nje otvaraju vrata koja vode u onostrani svijet. Dozivljavamo je kao misticnu rijec kojom se neko priziva iz neznanih daljina. Kada je u pitanju jezik ovog pjesnika, posebno mjesto imaju Kosticeve kovanice ili tzv. neologizmi, kojima je kitio svoje pjesme: nebesnica, kajan, dusilo, ugod, gled, zud, zalut, zapon, gove, beznjenice.

Uvid u kompoziciju pjesme Santa Maria della Salute

I Susret pjesnika sa hramom u Veneciji i kajanje zbog prethodnog pjevanja:

- Ushit ljepotom i bozanskim
- Obracanje Bogorodici i trazenje oprosta
- Ljepota kao univerzalni smisao trajanja, opredmecen u hramu

- Usmjeravanje pjevanja prema vlastitoj drami

II Osvjetljavanje vlastitih muka:

- Pojava zene: svjetlos umjesto mraka
- Zena kao ispunjenje svih zelja
- Hvalospjev zenskoj ljepoti
- Dvojtvo u pjesniku: razum i strast, pobjeda razuma
- Pjesnikovo uzmicanje pred mladoscu iljepotom, lom u njemu i njena smrt
- U ljepoti hrama vidi ljepotu zene, otkriva hram u sebi od uspomena na nju

III San i ona:

- San postaje jaci od jave
- Njena pjava u snu
- Oni su u vezi, senzualno i duhovno

Pjesme koje se ne pisu i ne poju – to su njihova djeca – definitivno bještvo od jave i prizivanje smrti – zamisljeni susret u tom svijetu donosi sreću, ljubav objedinjuje bozansko i ljudsko, zemaljsko i nebesko